

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Kautonen, Maria; Kuronen, Mikko; Ullakonoja, Riikka; Tergujeff, Elina; Dufva, Hannele

Title: På väg mot bättre språkundervisning - FOKUS på uttal

Year: 2015

Version:

Please cite the original version:

Kautonen, M., Kuronen, M., Ullakonoja, R., Tergujeff, E., & Dufva, H. (2015). På väg mot bättre språkundervisning - FOKUS på uttal. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 11.03.2015 (Maaliskuu). Retrieved from <http://www.kieliverkosto.fi/article/pa-vag-mot-battre-sprakundervisnin...>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

På väg mot bättre språkundervisning – FOKUS på uttal

Maria Kautonen, Mikko Kuronen, Riikka Ullakonoja, Elina Tergujeff ja Hannele Dufva

Nykytrendi kommunikatiivisuuden painottamiseen kielenopetuksessa tuntuu tapahtuneen ääntämisen kustannuksella. Koska monet opettajat kokevat ääntämisen opettamisen liian haastavaksi, se jää usein taka-alalle tai kokonaan opettamatta kielten oppitunneilla. Hyvä ääntäminen on kuitenkin tärkeä osa suullista kielitaitoa. Se helpottaa sekä ymmärretyksi tulemistä että muiden ymmärtämistä suullisessa vuorovaikutuksessa. Luottamus omaan suulliseen kielitaitoon myös lisää kielenoppijan rohkeutta käyttää kieltä. Sitä paitsi monet oppilaat haluavat oppia ääntämään. Mihin suuntaan kielenopetusta pitäisi ryhtyä kehittämään ääntämisen osalta, jotta oppilaat osaisivat ja uskaltaisivat käyttää opiskelemiaan vieraita kieliä? Uuden FOKUS-projektin tavoitteena on tarjota vastauksia tähän kysymykseen.

FOKUS

PÅ UTTAL

Varför uttal?

Tyngdpunkten i språkundervisningen har förskjutits från grammatik- och översättningsmetoden till det talade språket. I grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen stod för redan tio år sedan att muntliga färdigheter är viktigast i främmandespråkundervisningen på lågstadiet, medan skriftlig förmåga får en större roll först på högstadiet (GLGU 2004). Också i svenska som andra inhemska språk låg tyngdpunkten på muntlig interaktion (GLGU 2004). I de senaste grunderna för läroplanen finns ett mer detaljerat mål för A-lärokursen engelska på lågstadiet "att iakttä och flitigt träna uttal, betoning av ord, satsbetoning, talrytm och intonation. Att öva sig att känna igen engelskans fonetiska tecken" (GLGU 2014: 245). För A-lärokursen svenska på lågstadiet är målet att lära sig de viktigaste fonetiska tecken i svenska språket som skiljer sig från finskan och att kunna uttala dem rätt (GLGU 2014: 225).

Trots de goda avsikterna i läroplanen står uttalet i bakgrunden i finländska skolor och förhållningsättet till det är inte sällan nedvärderande: många lärare anser att elevens uttal inte kan eller ens behöver bli målspråkliknande, och en del lärare tycks inte ens försöka lära ut uttal till eleverna (Tergujeff 2013). Ett område där utvecklingen blivit ännu mer eftersatt är undervisningen av finska som andraspråk: Det enda publicerade materialet för uttalsundervisningen är en lärobok skriven av Latomaa och Hämäläinen

(2003). Mot bakgrund av beskrivningen ovan kan vi fråga som Kjellin (2002) gör: varför undervisar vi i ett språk överhuvudtaget om vi inte gör det ordentligt? För att förbättra undervisningen avser projektet FOKUS (*Fokus på uttalsinläringen med svenska som mål- och källspråk*) skapa tillämpbar kunskap om andraspråksuttal, som även språklärare kan utnyttja i sin egen undervisning.

Bra uttal är viktigt av flera skäl. För det första har globaliseringen och ökade internationella kontakter lett till ett ökat behov av muntliga kunskaper i främmande språk. Ett gemensamt skriftligt språk är ofta inte längre tillräckligt, när vi måste kunna uttrycka oss på ett främmande språk ansikte mot ansikte eller t.ex. per telefon eller genom videokonferens. Fungerande kommunikation förutsätter förståelse mellan deltagarna, och där underlättar ett bra uttal inläraren både att förstå och att bli förstådd av mottagaren. Brister i inlärarens ordförråd och grammatik bara ökar betydelsen av bra uttal samtidigt som det är välkänt att en stark brytning är svår att förstå (Kjellin 2002).

För det andra baseras lyssnarens bedömning av en talare ofta på språkkunskaperna och speciellt på uttalet: dåligt uttal kan ge ett negativt intryck och leda till onödig stigmatisering trots utmärkt grammatik och ordförråd (Kjellin 2002). När det gäller invandrare kan en främmande accent göra det svårare att få arbete och att ha eget företag (se t.ex. Bloigu 2014). Också lärarens bristfälliga uttal kan leda till negativa värderingar om dennes lärlämplighet (Boyd 2004): en lärare som inte ens själv kan uttala det främmande språket väcker ofta inte mycket förtroende. För att motverka detta måste vi satsa mer på uttalet i både lärarutbildningen och skolundervisningen.

För det tredje ökar bra uttal talsäkerheten hos inläraren. Också språkstudenter vid universitet är osäkra i att tala det främmande språk de studerar, i synnerhet svenska (Kautonen 2014, Kalaja et al. 2011). En möjlig förklaring till detta är att studenter inte behärskar uttal tillräckligt bra och därför känner sig obekväma i att tala. Om inte ens språkstudenterna – blivande språklärare – kan uttalet tillräckligt bra, hur kan vi förvänta oss att andra människor ska känna sig säkra på ett främmande språk? Språkstudenter vid universitet har ändå fått mer explicit undervisning i uttal och flera möjligheter att öva muntliga kunskaper än de som valt en annan yrkesväg. Kan man inte tillräckligt för att våga öppna munnen, kan kommunikationen inte alls börja och då spelar det ingen roll hur mycket man annars kan.

Ett fjärde argument för behovet av bättre uttalsundervisning är det muntliga test som blir en del av studentexamen senast år 2019. Uttalet kommer att ha en stor roll i testet,

och därför måste vi få ny kunskap om uttalsinlärning och -undervisning. Universitetsstudenters kunskaper i svenska är inte särskilt höga – detta gäller i synnerhet den muntliga färdigheten, eftersom den inte övas tillräckligt mycket för att studenterna ska uppnå den nivå i språkbehärskning som förväntas av dem (Hildén 2009). Det har också upptäckts brister i universitetsstudenters uttal i engelska (Lintunen 2004) och ryska (Ullakonoja 2011). Om språkundervisning inte blir uppdaterad angående uttal, kan vi knappast förvänta oss goda resultat i testet.

Åtgärder – Vad ska vi göra?

För att öka vårt vetande om uttalsinlärning och -undervisning avser projektet FOKUS (*Fokus på uttalsinlärningen med svenska som mål- och källspråk*) skapa ny kunskap om S2-uttal (andraspråksuttal) i Finland men även i inlärningskontexter internationellt. Projektet finansieras 2015-2017 av Svenska litteratursällskapet i Finland r.f. (www.sls.fi) och i projektet undersöks uttalsinlärning och -undervisning speciellt ur finlandssvensk synvinkel. De andra språken i projektet är finska, engelska och ryska som alla på olika sätt har en framträdande position i Finland (Figur 1). Dessa språk undersöks i relation till svenska, som finns med antingen som inlärares S1 (förstaspråk) eller S2.

Figur 1 Språken i projektet FOKUS

En viktig fråga i projektet är att undersöka hurdan effekt käll- och målspråket har på

inlärningen: vilka fonetiska drag är typiska för inlärare med ett visst förstaspråk och vilka aspekter i ett språk är svåra oberoende av inlärarens förstaspråk. Orsakar t.ex. svenskans kvantitet mindre problem för finska än för ryska inlärare? Har ryssar större svårigheter med svenskans vokalsystem än finnar? Att undersöka individuella skillnader i inlärningsförmågan är en annan viktig fråga, likaså att studera inlärningen longitudinellt. Genom att studera uttal ur lyssnarperspektiv vill vi också utreda vilka fonetiska drag som uppfattas lätt som brytning av infödda lyssnare och som därför ska betonas i undervisningen.

När det gäller de didaktiska aspekterna avser projektet utreda vilka undervisningsmetoder som är mest effektiva när man undervisar uttal och hurdan feedback är effektiv. Baserat på tidigare forskningsresultat påpekar Derwing och Munro (2005) att undervisning i uttal kan förbättra inlärares muntliga produktion. Även de påkallar mer forskning om hurdan effekt undervisning i uttal kan ha, speciellt på lång sikt. De anser att undervisning i fonetiska drag kan hjälpa språkinlärare i deras uttal genom ökad språklig medvetenhet. I synnerhet hörövningar är nyttiga: när man hör korrekt dragen i det språk man ska lära sig, är det också en bra – i själva verket en nödvändig – grund för att man själv ska kunna uttala dragen korrekt (Iivonen & Tella 2009).

Projektet kombinerar fonetiska och didaktiska metoder, vilket gör att forskningsresultaten är av stor teoretisk och praktisk betydelse. De fonetiska och didaktiska resultaten kommer språklärarna till godo bl.a. genom publikationer och seminarier avsedda för språklärare. Detta är viktigt eftersom tidigare forskning om uttalsinlärning och -undervisning har många brister såväl i Finland som internationellt; t.ex. Derwing och Munro (2005) anser att det finns alltför lite forskning om temat, vilket leder till att också lärare har för lite kunskap. Tergujeff (2013) påvisar brister i lärarnas kunskaper om uttalsinlärning, undervisningsmetoder och läromaterial: lärarna har inte fått undervisning i hur de ska lära ut uttal och därför inte vet hur uttal bäst kan läras ut (jfr också Kjellin 2002). Därför litar lärarna för mycket på färdigt läromaterial oberoende av vilka individuella problem eleverna har i uttalet, och brister i läroböcker överförs till undervisningen.

Forskningsmaterialet i projektet består av olika typer av språkinlärartal, bl.a. imitation av talsatser, fritt tal och uppläsning av talsatser och texter. Dessa materialtyper har valts för att vi ska kunna analysera olika aspekter av inlärningen och komma åt de individuella skillnaderna vid den. En del av materialet kommer från de allmänna språkexamina där testdeltagares prestation bedömts på skalan 0-6 som är jämförbar

med den europeiska referensramen (Skolverket 2007; om de allmänna språkexamina se www.jyu.fi/yki). På detta sätt kan vi analysera om inlärare med olika förstaspråk har likadana uttalsproblem i målspråket när de befinner sig på samma färdighetsnivå. Akustiska, perceptoriska och statistiska metoder används vid de fonetiska analyserna. Tyngdpunkten ligger i analys av inlärarprosodin. Fonetisk analys kompletteras med undervisningsexperiment som genomförs vid Jyväskylä universitet. Vi ska bl.a. göra experiment där vi kartlägger vilka undervisningsmetoder som är framgångsrika vid undervisning av unga vuxna språkinlärare.

Vart nu?

Slutligen kan det påpekas att även s.k. rally-engelska ibland räcker till för att förmedla budskapet tack vare uttryckets enkelhet, men är målet med landets språkundervisning att lyssnarna måste anstränga sig för att förstå vad vi försöker säga på det främmande språket? Och hur ska vi ursäkta vår språkundervisning om bristfällig "invandrarfinska" eller "invandrarsvenska" hindrar invandrare från att få jobb i Finland? Dessa är angelägna utmaningar för språkundervisningen i finländska skolor. Eftersom främmande språk står nuförtiden oss så nära är det nödvändigt att motverka de negativa konsekvenser som bristfälligt uttal kan leda till samt förstå de möjligheter som bra kunskaper i uttal kan erbjuda oss.

Skribenterna och forskarna i projektet FOKUS:

Maria Kautonen, doktorand i svenska vid Jyväskylä universitet (JU), anställd i FOKUS

Mikko Kuronen, universitetslektor i svenska (JU), projektledare för FOKUS

Riikka Ullakonoja, FD, forskardoktor (JU), anställd i FOKUS

Elina Tergujeff, FD, forskare i engelska (JU)

Hannele Dufva, professor i språkinlärning och -undervisning (JU)

Mer information om projektet: www.jyu.fi/fokus

Litteraturförteckning

Bloigu, K. 2014. Yrittäjänä Suomessa, Maahanmuuttajataustaisten yrittäjien kokemuksia. *Magma studier* 1/2014. <http://magma.fi/post/2014/6/4/yrittajn-suomessa-magma-studie-1-2014> [Tillgänglig 6.2.2015]

Boyd, S. 2004. Utländska lärare i Sverige – attityder till brytning. I: Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.): *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. 419–436.

Derwing, T. & Munro, M. 2005. Second Language Accent and Pronunciation Teaching: A Research-Based Approach. *Tesol Quarterly*. Vol. 39, Issue 3. 379–397.

GLGU 2004 = Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004. Utbildningsstyrelsen. <http://www02.oph.fi/svenska/ops/grundskola/LPgrundl.pdf> [Tillgänglig 6.2.2015]

GLGU 2014 = Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014. Utbildningsstyrelsen. http://www.oph.fi/download/163787_grunderna_for_laroplanen_for_den_grundlaggan_de_utbildningen_2014.pdf [Tillgänglig 6.2.2015]

Hildén, A. 2009. *Yliopisto-opiskelijoiden ruotsin kielitaitotasoa*. http://www.pohjola-norden.fi/filebank/224-Ruotsin_taito-selvitys_yliopisto_2009.pdf [Tillgänglig 10.1.2015]

Iivonen, A. & Tella, S. 2009. Vieraan kielen ääntämisen ja kuulemisen opetus ja harjoittelu. I: *Puhuva ihminen* (toim. O. Aaltonen). Otava. 269–281.

Kalaja, P., Alanen, R., Palviainen, Å. & Dufva, H. 2011. Milk cartons and English roommates. Context and agency in L2 learning beyond the classroom. I: Benson, P. & Reinders, H. (red.): *Beyond the Language Classroom*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 47–58.

Kautonen, M. 2014. *Språkliga identiteter hos blivande språklärare*. Pro gradu -avhandling. Jyväskylä: Institutionen för språk, svenska språket vid Jyväskylä universitet. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201410243088> [Tillgänglig 10.1.2015]

Kjellin, O. 2002. *Uttalet, språket och hjärnan. Teori och metodik för språkundervisningen*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.

Latomaa, S. & Hämäläinen, E. 2003. *Mitä kuuluu? Suomen kielen kuuntelu- ja ääntämisharjoituksia*. Helsinki: Finn Lectura.

Lintunen, P. 2004. *Pronunciation and phonemic transcription: A study of advanced Finnish learners of English*. Turku: Turun yliopisto.

Skolverket. 2007. *Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning*. Stockholm: Skolverket. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2144> [Tillgänglig 6.2.2015]

Tergujeff, E. 2013. *The English pronunciation Teaching in Finland* (diss.). Jyväskylä Studies in Humanities 207. Jyväskylä: University of Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5322-5> [Tillgänglig 10.1.2015]

Ullakonoja, R. 2011. *Da. Eto vopros!: prosodic development of Finnish students' read aloud Russian during study in Russia*. Jyväskylä, Finland: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Humanities 151. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4209-0> [Tillgänglig 6.2.2015]